

Barnrättsperspektiv – vad innebär det?

Förord

Under senare år har begreppet ”barnrättsperspektiv” börjat användas allt oftare. Frågan är vad det betyder, hur det ska användas och vilken relation det har till begrepp som, barnperspektiv, barns perspektiv och barnets perspektiv.

Syftet med den här skriften är att kortfattat sätta de olika begreppen i relation till varandra och till begrepp som barnsyn och barnkompetens.

Det finns ingen allmänt vedertagen definition av de olika perspektivbegreppen men om de som arbetar i en verksamhet uttrycker att de arbetar med ett barnrättsperspektiv behöver medarbetarna ha en gemensam tolkning av vad det innebär.

Det här är den fjärde skriften i en serie som Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) tar fram för att ge stöd till medlemmar när barnkonventionen inkorporeras i svensk lag den 1 januari 2020.

Skriften kommer att finnas i ett sammanhang med två podcast. I den första samtalar deltagarna om barnrättsperspektiv och andra perspektiv som rör barn. I den andra samtalar deltagarna om hur olika perspektiv kan umgås i stället för att konkurrera om utrymmet.

Målgrupp är alla som vill problematisera perspektivet som begrepp och sätta det i relation till den egna verksamheten.

Vi tackar alla som bidragit med viktiga synpunkter på innehållet.

Stockholm 2018-09-21

Helén Lundkvist Nymansson

Sektionschef

Avdelningen för vård och omsorg

Innehåll

Inledning	4
Vad är ett barn?	4
Barnsyn – vår syn på barn	5
Barnkompetens	5
Perspektiv	6
Perspektiv i allmän bemärkelse	6
Barnperspektiv	7
Barnets perspektiv	8
Konventionens barnperspektiv	8
Barnrättsperspektiv	9
Fördjupning	10

Inledning

Begreppet *perspektiv* förekommer i en rad sammanhang tillsammans med ordet barn och ibland även med rättigheter i någon form. Den vanligaste formen kan nog sägas vara barnperspektiv, även om barnrättsperspektiv har börjat användas allt oftare. Begrepp som intimt förknippas med begreppet barnperspektiv är barn, barnsyn och barnkompetens.

Begreppet barnperspektiv började användas i och med att Sverige ratificerade konventionen om barnets rättigheter (konventionen) 1990. Barn blev rättighetsbärare och staten tog på sig ett ansvar att ge barn de rättigheter som finns i konventionen. Med staten menas även kommuner, landsting och regioner.

När det gäller mänskliga rättigheter handlar det om statens skyldigheter mot individen och inte individens skyldigheter. Det är inte ovanligt att vuxna vill prata om att barn har skyldigheter i samband med att de har mänskliga rättigheter. Individens skyldigheter regleras i nationell lag, förordningar, likabehandlingsplaner och andra typer av regler på lokal nivå. Det är viktigt att framhålla att mänskliga rättigheter är något vi har för att vi är just människor. Rättigheterna är individuella och gäller för varje enskilt barn.

I den här skriften ska vi titta lite närmare på perspektivbegreppen och sätta dem i relation till varandra. Innehållet lämpar sig väl för att diskutera på till exempel arbetsplatsträffar. Sådana diskussioner ger möjlighet att se hur innebörden av ett visst begrepp relaterar till den egna verksamheten och olika samarbetsparter.

Vad är ett barn?

Vi börjar med att titta på begreppet barn. Enligt konventionen om barnets rättigheter är ett barn varje människa under 18 år, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller barnet (artikel 1). Som den här artikeln är formulerad får vi veta hur länge barndomen sträcker sig, men inte när man blir barn. När konventionen arbetades fram var det en knäckfråga att hitta en formulering som alla kunde stå bakom. Kompromissen blev att lämna öppet för att det kan variera mellan olika länder. I Sverige blir man barn i 22:a graviditetsveckan enligt folkbokföringslagen. I andra stater kan det vara befruktningsogonblicket (konceptionen) som gäller.

Bilden av vad ett barn är har förändrats under åren och idag pratar vi om det kompetenta barnet, som en *human being*, inte som en människa i vardande, en

human becoming.¹ Barnets tid är nu och varje barn har rätt att få en uppväxt på lika villkor utan att barndomen ses som en transportsträcka till vuxendomen.

Barnsyn – vår syn på barn

Den syn vi har på barn präglar oss i vårt tänkande och handlande i frågor som rör till exempel barnets rätt till delaktighet och inflytande. Att se barn som human beings, kompetenta människor, som kan vara delaktiga i frågor som rör deras liv är en förutsättning för att vuxna ska lämna utrymme till barn. Ser vi barn som human becomings, det vill säga människor vars beteenden ska växa till sig och korrigeras, finns en risk att barnen aldrig tillfrågas eller ges möjlighet att påverka sina liv. I Barnrättighetsutredningen definieras ett nytt begrepp med utgångspunkt i barnsyn, *barnrättsbaserat synsätt*. Definitionen är hämtad från FN-kommitténs 13:e allmänna kommentar.² Ett barnrättsbaserat synsätt uttrycks som att varje barn ska erkännas, respekteras och skyddas som rättighetsbärare med en individuell personlighet, egna behov och intressen samt personlig integritet.

Etiketter på barn

I olika yrken används ofta en särskild yrkesvokabulär som underlättar kommunikation mellan människor inom samma skrå. Risken med det är att vi sätter en rad etiketter på barn i stället för att tänka att barn är barn i första hand. Exempel på sådana etiketter är ensamkommande barn, utsatta barn, förskolebarn, funktionshindrade barn och bokstavs barn. Listan kan göras lång. Om vi i stället säger barn som kommer till Sverige utan vuxet sällskap, barn som lever i utsatta situationer, barn i förskolan, barn med funktionsnedsättning och barn med neuropsykiatriska diagnoser framträder barnet och inte etiketten. Att tänka så kan hjälpa oss att se bortom de fördomar som kommer med varje etikett.

Barnkompetens

Människor som arbetar med barn direkt eller indirekt sägs ha en barnkompetens. Vad innebär det att ha en kompetens om barn? Enligt Svenska Akademiens ordlista betyder kompetens ”(tillräckligt) god förmåga för att utföra vissa uppgifter som ofta framgår av sammanhanget”. En person som arbetar med barn förutsätts alltså ha en sådan kunskap om barn så att arbetet kan skötas med skicklighet. En socialarbetare, till exempel, behöver inte bara kunskap om socialt arbete som sådant, utan även kunskap om hur det är att vara barn i olika livssituationer och hur det kan påverka barnets utveckling. Av det resonemanget

¹ *Pedagogisk forskning i Sverige, Nr 1-2 2003. Barns perspektiv och barnperspektiv*. Göteborg: Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs universitet.

² CRC/C/GC/13, p. 3, 59, 72

kan vi dra slutsatsen att en socialsekreterare även behöver kunskap om barns utveckling. Andra sätt att tänka om barnkompetens är att den som möter barn behöver ha *organisatorisk* kompetens som visar sig bland annat i samverkan mellan olika yrkesgrupper, förmågan att planera och att kunna skapa en god miljö för barn. En *social* kompetens avser medarbetarens förmåga att skapa kontakt med barnet så att det kan bli delaktigt, att möta barnet på barnets villkor och vara lyhörd. En *pedagogisk* kompetens är inte minst viktig i sammanhang när saker ska förklaras för barn.³ Har barnet förstått informationen? Hur kan vi göra barnet delaktigt i sin situation? Det krävs både lyhördhet och mental närvaro för att kunna sätta sig in i barnets situation och förstå hur det tänker.

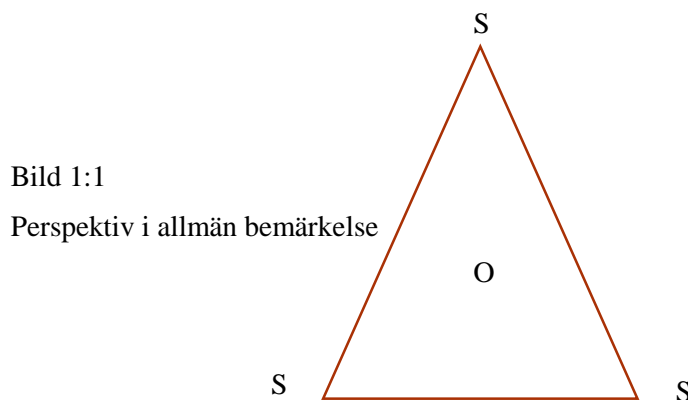
Perspektiv

Begreppen barnsyn, barnkompetens och barnperspektiv relaterar till varandra och hänger ihop på ett högst påtagligt sätt. Under 1990-talet började vi prata om vikten av att ha ett barnperspektiv. Det problematiska var att ingen definierade vad som menades med att ha ett barnperspektiv. Det blev upp till varje individ att göra sin egen tolkning. Nedan följer ett resonemang om olika perspektiv och vilka innebörder de kan ha. Vi börjar med att titta lite närmare på begreppet perspektiv och vad det kan betyda.

Perspektiv i allmän bemärkelse

Att ha ett perspektiv på något kan beskrivas som att någon eller några (subjekt) riktar sin uppmärksamhet mot något (objekt). En förutsättning för att kunna tala om perspektiv är att objektet går att tolka på olika sätt. För att åskådliggöra detta tänker vi oss en triangel där objektet placeras i mitten av triangeln och tre subjekt vid triangelns spetsar. Se bild nedan.

O i triangelns mitt representerar objektet som subjekten (S) riktar sin uppmärksamhet mot. Beroende av position ser de olika subjekten olika aspekter av objektet, har olika perspektiv på objektet.

³ Söderbäck, M. (red.) 2010. *Barns och ungas rätt i vården*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Barnperspektiv

Om vi istället sätter namn på objektet och subjekten från bilden ovan kan det handla om att socialtjänsten, hälso- och sjukvården och förskola eller skola ska samverka om ett barn.

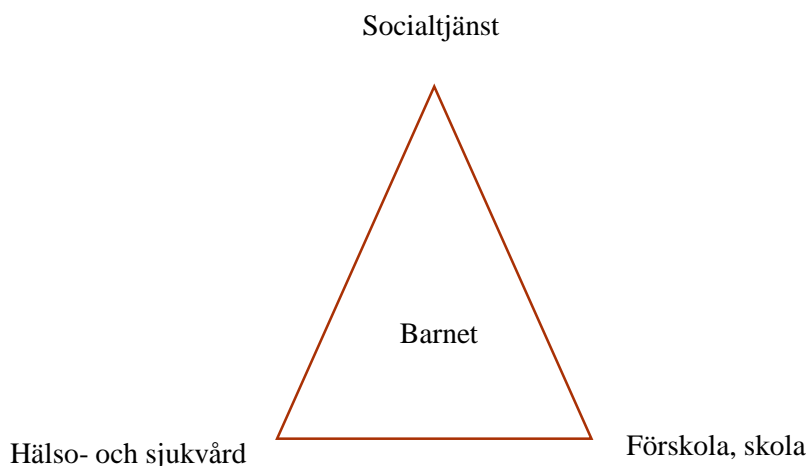

Bild 1:2 Barnperspektiv

De som riktar sin uppmärksamhet mot barnet i den här bilden är företrädare för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och förskola/skola. Vad är det som avgör hur de ser på barnet? Jo, det första är att den utbildning medarbetaren har kommer att påverka perspektivet på så sätt att för den som är pedagog handlar det, i huvudsak, om lärande och utveckling. Socialsekreteraren kommer att fokusera på skydd och medarbetaren inom hälso- och sjukvården fokuserar på en god hälsa för barnet.

Den andra aspekten är det uppdrag en person har i sitt yrkesutövande. Många arbetar i politiskt styrda organisationer och beslut som fattas på den politiska nivån påverkar synen på barnet.

Den tredje aspekten är de erfarenheter vi har av att själva ha varit barn. Hur såg den egna barndomen ut, vad var viktigt då? Vi bär med oss våra olika livserfarenheter och använder dem på olika sätt, ibland utan att vi är medvetna om att det är så.

Samtidigt är barnperspektivet en färskvara som förändras över tid. Det som ansågs vara bra för barn när vi själva var barn kanske inte är det bästa för barn idag. Försök hitta ett eget exempel på barnperspektiv som förändrats genom åren.

Barnets perspektiv

I bilden ovan saknas en viktig aspekt, det som är vårt stora uppdrag när barnkonventionen ska tillämpas. Nämligen att ta reda på barnets eget perspektiv. När det gäller barnets perspektiv är det nödvändigt att ett barn fått uttala sig i den aktuella frågan. Det är det som visar sig för barnet som är det intressanta när vi pratar om barnets eget perspektiv. Genom att fråga efter barnets synpunkter levandegörs barnets eget perspektiv. Det handlar om det enskilda barnets synpunkter.

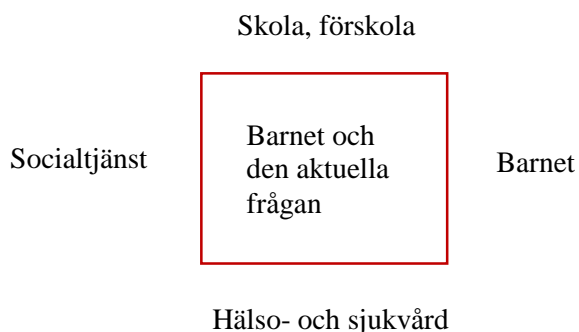

Bild 1:3 Barnets perspektiv på den aktuella frågan

I den här bilden har barnets position ändrats så att det är både objekt (den som andra riktar sin uppmärksamhet mot) och subjekt (någon som har möjlighet att vara delaktig). Inte sällan skiljer sig flickors perspektiv från pojkars perspektiv på samma fråga varför det är viktigt att titta på kön också. Även aspekter som till exempel ålder, könsidentitet, funktionsnedsättning och kognitiv förmåga spelar roll.

Ibland används begreppet barns perspektiv, i synnerhet när forskare pratar om barnperspektiv och barns perspektiv i generell bemärkelse. Rättigheterna är individuella, som tidigare sagts, och därför är det ändå det enskilda barnets synpunkter vi behöver få för att kunna fatta rätt beslut. Sedan kan ju många barn tycka lika i en viss fråga.

Konventionens barnperspektiv

När konventionen om barnets rättigheter antogs synliggjordes också ett antal barnperspektiv som inte varit så uttalade tidigare.

Det globala barnperspektivet

Det globala barnperspektivet visar sig genom att konventionen är en global överenskommelse, ingen stat i FN reserverade sig när den antogs i

generalförsamlingen 1989. Alla FN:s medlemsstater (utom USA) har också anslutit sig (maj 2017). Det innebär att världens regeringar fått ett gemensamt språk för barnets rättigheter.

Det nationella barnperspektivet

Det nationella barnperspektivet syns i den lagstiftning som finns i ett land. Hur beaktar nationell lagstiftning viktiga principer som rör barnets rättigheter? Skyddas barn i tillräcklig utsträckning genom de lagar som finns? Även förordningar, allmänna råd och strategier ska förstås beakta rättigheterna. I Sverige för vi in olika rättigheter i lagstiftningen där det är relevant och det är en ständigt pågående process. Även om konventionen inkorporeras i svensk lag 2020 måste transformeringen fortsätta framöver.

Det vuxna barnperspektivet

Det vuxna barnperspektivet visar sig i hur vi i vårt land bemöter barn, hur fostran av barn gestaltas, hur vi pratar om barn och hur vi tillämpar barnets rättigheter i samhället i stort.

Barnets eget perspektiv

Sist men inte minst, barnets eget perspektiv. Konventionen ger barn långtgående rättigheter att bli hörda och få säga sin mening i frågor som rör dem. Deras synpunkter ska sedan beaktas i förhållande till ålder och mognad. Detta är en stor utmaning för vårt samhälle. Som hjälp till professionen att göra en mognadsbedömning har Socialstyrelsen tagit fram ett kunskapsstöd.⁴

Barnrättsperspektiv

På senare år har begreppet barnrättsperspektiv börjat användas i allt högre utsträckning. Redan i regeringens strategi från 2010 slås det fast att ett barnrättsperspektiv innebär att säkerställa barnets rättigheter i åtgärder och beslut som rör barn.⁵ Även Barnrättighetsutredningen pekar på nödvändigheten av att det i utbildningar om barnkonventionen ingår kunskap om metoder för att stärka barnrättsperspektivet.⁶ Ett problem som lyftes av Barnrättighetsutredningen är att barn inte ses som rättighetsbärare utan mer som föremål för vuxnas välvillighet.⁷ Vid tillämpning av barnets rättigheter och beaktande av ett barnrättsperspektiv behöver beslut och arbetsmetoder vara förankrade i barnkonventionens bestämmelser. Det finns,

⁴ Socialstyrelsen (2015). *Bedöma barns mognad för delaktighet. Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården*. Stockholm: Socialstyrelsen.

⁵ Regeringens proposition 2009/10:232 *Strategi för att stärka barnets rättigheter*. Sid. 11

⁶ SOU 2016/17:119 Barnrättighetsutredningen. *Barnkonventionen blir svensk lag*.

⁷ SOU 2016/17:119 Barnrättighetsutredningen. *Barnkonventionen blir svensk lag*.

enligt konventionen och en rad lagar, en skyldighet att verka för att barnet får sina rättigheter tillgodosedda inom varje verksamhetsområde.

Ett barnrättsperspektiv innebär att alla besluts- och arbetsprocesser är barnrättsbaserade, det vill säga att barnkonsekvensanalyser och eller prövningar av barnets bästa har gjorts.⁸ I en prövning av barnets bästa (artikel 3.1) ska flera aspekter utredas och sammanvägas inför beslut.⁹ Dessutom ska de grundläggande principerna artikel 2, 3, 6 och 12 och de två genomförandeartiklarna (artikel 4 och 42) vara beaktade tillsammans med de artiklar som rör aktuell fråga. Som framgår av SKL:s skrift *Barnets rättigheter i budgetprocessen* ska även budgeten genomsyras av ett barnrättsperspektiv.¹⁰

Fördjupning

För den som vill fortsätta diskutera de olika begreppen följer först ett antal frågeställningar och sedan en lista på litteratur att fördjupa sig i.

Frågor att diskutera

Nedanstående frågor lämpar sig för diskussion på arbetsplatsträffar och liknande.

- Vad är ett barn för dig?
- Hur ser du på begreppen elev, skolbarn, förskolebarn, ensamkommande barn, utsatta barn och svenska barn? Vilka etiketter på barn används inom din verksamhet?
- Vilka skillnader ser du mellan barnperspektivet, barnets perspektiv och barnrättsperspektiv? Finns det någon definition som ligger närmare dig själv? Hur använder du och dina kollegor begreppet barnperspektiv?
- Hur gör du för att ta reda på barnets perspektiv?
- Vilka etiska dilemman kan ett arbetslag hamna i när de ska ta reda på barnets perspektiv?
- Hur kan du säkerställa att barnets perspektiv alltid är representerat på din arbetsplats? Är det möjligt?
- Hur säkerställer du och dina kollegor att rättigheterna tillämpas i alla åtgärder och beslut som rör barn?
- Hur förhåller sig er definition på begreppet barnrättsperspektiv till andra verksamheters definitioner?

⁸ För ett resonemang om prövning av barnets bästa, se SKL:s skrift *Prövning av barnets bästa* <https://webbutik.skl.se/sv/artiklar/provning-av-barnets-basta.html>

⁹ De aspekter som ska sammanvägas är lagstiftning, barnkonventionens bestämmelser, aktuell forskning, praxis, synpunkter från den beprövade erfarenheten, det sociala nätverket och barnet/barnen det berör.

¹⁰ <https://webbutik.skl.se/sv/artiklar/barnets-rattigheter-i-budgetprocessen.html>

Litteraturtips

Arnér, E & Tillgren, B (2006). *Barns syn på vuxna: att komma nära barns perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Arnér, E & Sollerman, S (2013). *Kan barn förstå vad demokrati är? Inspiration och utveckling i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.

Barnombudsmannen (2001). *Med barnkonventionen som karta och kompass i kommuner och landsting*. Stockholm: Barnombudsmannen.

Brodin, M & Hylander, I (1997). *Att bli sig själv – Daniel Sterns teori i förskolans vardag*. Stockholm: Liber

Cederborg, AC (red.) (2014). *Barnperspektiv i socialtjänstens arbete*. Malmö: Gleerups.

Gustafsson, LH (2010). *Växa – inte lyda*. Stockholm: Norstedts.

Fagerstrand, E. (2018). *Så blir barnkonventionen konkret : 12 nycklar till ett strategiskt barnrättsarbete*. Stockholm: Barnrättskonsulterna.

Hyvönen, U. & Alexandersson (2014). *Barnen vill – Vågar vi. Barns och ungdomars brukarmedverkan i den sociala barnvården*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Hägglund, S; Quennerstedt, A & Thelander, N (2013). *Barns och ungas rättigheter i utbildning*. Malmö: Gleerups.

Korczak, J (1929). Svensk utgåva (1988). *Barnets rätt till respekt*. Stockholm: Natur och kultur.

Liedman, SE (2011). *Hets! En bok om skolan*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.

Näsman, E (2011). *Barnfattigdom: om bemötande och metoder ur ett barnperspektiv*. Stockholm: Gothia.

Pedagogisk forskning i Sverige, Nr 1-2 2003. Barns perspektiv och barnperspektiv. Göteborg: Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs universitet.

Pramling, I; Sommer, D & Hundeide, K (2011). Stockholm: Liber.
Barnperspektiv och barnens perspektiv i teori och praktik. Stockholm: Liber.

Qvarsell, B; Hällström, C & Wallin, A (red.) (2015). *Den problematiska etiken: om barnsyn i forskning och praktik*. Stockholm: Daidalos.

Swärd, S (2016). *Barnkonventionen i praktisk tillämpning: handbok för socialtjänsten*. Stockholm: Wolters Kluwer.

Swärd, S (2018). *Barnkonventionens tillämpning i förskolan och skolan*. Stockholm: Wolters Kluwer.

Söderbäck, M (red.). (2010). *Barns och ungas rätt i vården*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Länkar

www.barnombudsmannen.se

https://skl.se/demokratiledningstyrning/manskligarattigheterjamstallldhet/barnets_rattigheter.106.html

<https://webbutik.skl.se/sv/artiklar/barnets-rattigheter-i-budgetprocessen.html>

<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2015/2015-12-22>

Webbutbildning om barnets rättigheter i sju moduler, varav en behandlar perspektivfrågan:

<https://vgregion.pingpong.se/public/courseId/3947/lang-sv/publicPage.do>

Barnrättsperspektiv

Under senare år har begreppet ”barnrättsperspektiv” börjat användas allt oftare. Frågan är vad det betyder, hur det ska användas och vilken relation det har till begrepp som, barnperspektiv, barns perspektiv och barnets perspektiv.

Syftet med den här skriften är att kortfattat sätta de olika begreppen i relation till varandra och till begrepp som barnsyn och barnkompetens.

Det finns ingen allmänt vedertagen definition i betydelsen av de olika perspektivbegreppen men om de som arbetar i en verksamhet uttrycker att de arbetar med ett barnrättsperspektiv behöver medarbetarna ha en gemensam tolkning av vad det innebär.

Målgrupp är alla som vill problematisera perspektivet som begrepp och sätta det i relation till den egna verksamheten.

Upplysningar om innehållet
Elizabeth, Englundh, elizabeth.englundh@skl.se

© Sveriges Kommuner och Landsting, 2018
Beställningsnummer: 5469
Illustration: Elizabeth Englundh